

INSTYTUT HISTORII PAN	
Wpłynęło: 14.02.2024	Znak: mail
Ref:	Zał:

wyr 14.02.24
pycha
||

dr hab. Dobrochna Kałwa

Wydział Historii Uniwersytetu Warszawskiego

ul. Krakowskie Przedmieście 26/28

00-927 Warszawa

d.kalwa@uw.edu.pl

Warszawa, 11 lutego 2024 r.

Recenzja dorobku naukowego dr Natalii Jarskiej

Sylwetka Habilitantki

Dr Natalia Jarska uzyskała dyplom magistra na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego w 2006 roku podstawie pracy pt. „Idealne kobiety”. Ideologia i działalność Sekcji Kobiecej Falangi (Hiszpania 1939-50), przygotowanej pod kierunkiem prof. Marcina Kuli. W 2010 roku ukończyła studia magisterskie filologii hiszpańskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie pod kierunkiem prof. Anny Sawickiej przygotowała pracę pt. La historia en la literatura. Soldados de Salamina de Javier Cercas y Por un saco de huesos de Lluís-Antón Baulenas.

Stopień doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie historia Habilitantka uzyskała w 2014 roku, na podstawie dysertacji pt. Praca zawodowa robotnic w Polsce w latach 1945-1960, przygotowanej pod opieką prof. Dariusza Jarosza, obronionej w Instytucie Historii PAN, gdzie od 2015 roku jest zatrudniona na stanowisku adiunkta. Od 2021 pracuje na stanowisku post-doka w międzynarodowych projektach badawczych realizowanych w czeskich instytucjach naukowych: Uniwersytecie Masaryka w Brnie (lipiec 2021- grudzień 2022), oraz Instytucie Historii Czeskiej Akademii Nauk (styczeń 2023–czerwiec 2024).

Dr Jarska brała udział w projektach badawczych finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki (Sonata „Kobiety i mężczyźni w małżeństwie w latach 1949-1980” jako kierownik projektu; grant Opus „Katolicyzacja reprodukcji, reprodukcja katolicyzmu. Aktywizm i intymność w Polsce od 1930 r. do dziś” jako wykonawca). Uzyskała również granty międzynarodowe: stypendium Programu im. Bekkera (NAWA), oraz „Intimate life during state socialism in comparative perspective”.

Podstawa prawna i kryteria oceny dorobku

Celem niniejszej recenzji jest ustalenie, czy dorobek Habilitantki przedstawiony do oceny spełnia wymagania określone w art. 219 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r. (Dz. U. z2020 r. poz. 85 z późniejszymi zmianami), stanowiące, że „stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która:

1. posiada stopień doktora,
2. posiada w dorobku osiągnięcia naukowe lub artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej:
 - a. 1 monografię wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt. 1 lit. a, lub
 - b. 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt. 2 lit. b, lub
 - c. 1 zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne;

3. wykazuje się istotną aktywnością naukową lub artystyczną realizowaną w więcej niż jedna uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej”.

Informacja o osiągnięciach naukowych Habilitantki

a. Osiągnięciem naukowym przedstawionym przez Habilitantkę jest cykl pt. „Kobiety i mężczyźni w małżeństwie w Polsce 1945-1989”, na który złożyło się 9 artykułów opublikowanych w cenionych czasopismach naukowych:

- Modern Marriage and the Culture of Sexuality: Experts between the State and the Church in Poland, 1956–1970, „European History Quarterly” 2019, t. 49, nr 3, s. 467-490.
- Praca zawodowa kobiet a relacje małżeńskie w powojennej Polsce. Analiza materiałów konkursów pamiątkarskich z lat 1963, 1964 i 1974, „Polska 1944/45-1989. Studia i Materiały” 2020, t. XVIII, s. 83-105.
- «We treat each other as equal partners». The understanding of companionate marriage in postwar Poland, „The History of the Family” 2021, t. 26, nr 4, s. 638-656.
- Women's work and men. Generational and class dimensions of men's resistance to women's paid employment in state-socialist Poland (1956–1980), „Aspasia” 2021, t. 15, s. 81-98.
- Men as husbands and fathers in postwar Poland (1956–1975). Towards new masculine identities?, „Men and Masculinities” 2021, t. 24, nr 4, s. 630-651.
- Managing the double identity. Married women as housewives and workers in post-1956 Poland, „Journal of Women's History” 2022, t. 34, s. 82–102.
- The struggle for marital equality beyond Cold War political divides: Transnational relationships between Polish and Spanish women lawyers in the 1960s and 1970s, „European Review of History” 2022, t. 30, nr 2, s. 293-308.
- Marriage, gender and demographic change: managing fertility in state-socialist Poland, „Slavic Review” 2022, t. 81, nr 1, s. 142-162. (współaut. A. Ignaciuk)

- Explaining the calendar: The Catholic Church and family planning in Poland, 1930–1957, „The Historical Journal” 2023, t. 66, nr 3, s. 666-688 (współaut. S. Kuźma-Markowska).

Powyższe artykuły nie są jedynymi publikacjami wpisującymi się w zakres osiągnięcia naukowego. Habilitantka wyłączyła z cyklu artykuły w języku polskim, opublikowane w tomach zbiorowych (Codzienne konflikty małżeńskie w Polsce w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku, w: *Życie codzienne w PRL*, red. T. Osiński, M. Choma-Jusińska, M. Kruszyński, Warszawa 2018; *Między równością a różnicą płci. Poradniki życia małżeńskiego w PRL*, w: *W kręgu kultury PRL. Poradnictwo*, red. D. Skotarczak, K. Bittner, Poznań 2018). Ich wyłączenie wskazuje na istnienie dwóch odrębnych dyskursów historiograficznych – międzynarodowego i lokalnego (polskiego) – nakładających praktyce na badaczki i badaczy uwzględnienie odmiennych standardów metodologicznych i publikacyjnych. Mimo tych różnic, wnioski prezentowane w artykułach, podobnie jak metodyka badania i zakres źródeł nie wyjaśniają wyłączenia z osiągnięcia publikacji o ograniczonym ze względu na język polski i/lub miejsce publikacji zasięgu.

Głównym przedmiotem badań przedstawionych przez Habilitantkę w powyższych artykułach jest społeczna historia małżeństwa w powojennej Polsce, w kontekście ewolucji porządku płci, ze szczególnym uwzględnieniem zmian zachodzących na poziomie relacji między małżonkami, rozumienia męskości i kobiecości, ról społecznych żony i męża, wreszcie norm i praktyk społecznych. Zarysowany zakres tematyczny znalazł odzwierciedlenie w problemach badawczych obejmujący takie zagadnienia, jak doświadczenia osobiste małżonków, dyskursy eksperckie, edukacja państwowa i religijna, wreszcie polityki społeczne, dzięki czemu wyjściowy temat małżeństw nabiera szerszego wymiaru społecznej historii modernizacji w jej socjalistycznym wydaniu. Zarówno wybór tematów, jak i ramy teoretyczne przyjęte za Joan W. Scott lokują badania Habilitantki w obszarze historii gender, która – inaczej, niż historia kobiet – koncentruje się na badaniu porządku płci rozumianym jako relacja władzy, która uwidacznia się na poziomie praktyk społecznych, internalizowania i perforowania tożsamości płciowej zarówno przez kobiety, jak i mężczyzn. Warta

podkreślenia jest obecność badań nad męskością, relacjami w małżeństwie i ich wpływu na postępujące uzawodowienie kobiet.

Zainteresowania Habilitantki koncentrują się obecnie na społecznej historii Europy Środkowo-Wschodniej w XX wieku. Wyniki prowadzonych przez nią badań, publikowane w większości w międzynarodowych czasopismach dostarczają wiedzy na temat zmian społecznych dokonujących się w Polsce po II wojnie światowej. Pod względem metodologicznym są również interesującą propozycję badań nad transnarodową historią Europy Środkowo-Wschodniej. Jakkolwiek niewyrażona *explicite*, ale obecna na poziomie empirycznej eksploracji i formułowania wniosków, koncepcja opiera się na założeniu o istnieniu w krajach komunistycznych wspólnej (do pewnego stopnia) matrycy zasad ideologicznych i praktyk politycznych, wskutek czego historyczne zmiany modernizacyjne, np. wzorców małżeńskich i reguł społecznych przebiegały w porównywalny sposób. Komparatystyczny charakter projektu tego rodzaju wymaga operacjonalizacji badań, prowadzonych z wykorzystaniem tych samych lub podobnych procedur. Kwestionariusz pytań, kategorie analityczne i baza źródłowa służą uzyskaniu wiedzy lokalnej na temat instytucji małżeństwa, relacji płci, relacji władzy, reprodukcji i seksualności, które poddają się analizie porównawczej i makrohistorycznemu wnioskowaniu na temat zjawisk społecznych. Korzyści płynące z transnarodowej komparatystyki są nie do przecenienia, jednakże pojawia się pewna wątpliwość: czy wnioski na temat procesów modernizacyjnych (i innych porównywalnych zjawisk historycznych) nie są aby jedynie konstruktem, efektem preselekcji kategorii i marginalizacji elementów podważających wstępne założenie o istnieniu „środkowoeuropejskiej matrycy”? Publikacje powstałe w oparciu o badania prowadzone w tym paradygmacie prowadzone przez dr Jarską są tu zaledwie przykładem dylematu współlistnienia odmiennych koncepcji epistemologicznych. W tym konkretnym przypadku historii społecznej małżeństwa w powojennej Polsce widoczna jest marginalizacja dwóch odrębnych, lokalnych fenomenów, mających wpływ na obraz polskiego społeczeństwa i instytucji małżeństwa – religijności (rozumianej jako zespół zinternalizowanych wartości aksjologicznych i praktyk codziennych) oraz tradycyjnej kultury wiejskiej, której elementem było indywidualne gospodarstwo chłopskie i patriarchalna

rodzina. Nie jest moją intencją podważanie ustaleń Habilitantki, raczej podkreślenie, że Jej badania pobudzają do myślenia, inspirują do rozwijania badań i stawiania nowych pytań.

W swoich badaniach dr Jarska wykorzystała bogaty i różnorodny materiał źródłowy. Jego analiza zaowocowała mocną tezą o zachodzącej po II wojnie światowej zmianie, polegającej na odchodzeniu od tradycyjnego patriarchalnego wzorca rodziny i małżeństwa na rzecz nowoczesnego modelu opartego na partnerstwie i równości małżonków, jak również ewolucji zmianie postrzegania ról społecznych żon i mężów. Na szczególną uwagę zasługuje wykorzystanie szczególnego rodzaju źródeł, a mianowicie pamiętników konkursowych¹. Z pewnością są materiałem trakcyjny, potencjalnie wartościowym, ale jednocześnie wymagający, trudny w analizie materiał. Dość wspomnieć o problematycznej wiarygodności pamiętników, czy niemożności uzyskania informacji istotnych dla właściwej interpretacji źródeł (od intencji czy ideologicznego profilu instytucji organizującej konkurs, przez koncepcję konkursu i jego tytuł, po motywację samych pamiętnikarzy z ich kompetencjami kulturowymi). Tego rodzaju refleksji źródłoznawczej w zasadzie nie ma w przedstawionych publikacjach, choć dodać należy, że podobny stosunek do pamiętników jest raczej normą, niż wyjątkiem w praktyce badawczej historyków.

b. W dorobku naukowym Habilitantki, poza wymienionym cyklem znajduje się monografia „Kobiety z marmuru. Robotnice w Polsce w latach 1945-1960”, oparta na pracy doktorskiej, oraz 54 artykuły opublikowane w wiodących czasopismach naukowych, krajowych (m. in. *Kwartalnik Historyczny*, *Polska 1944/45-1989*, *Acta Poloniae Historica*) i międzynarodowych (*Aspasia*, *Contemporary European History*, *European Review of History*, *The History of the Family*, *History of Communism in Europe*, *Journal of the History of Sexuality*), a także rozdziały w monografiach zbiorowych oraz recenzje naukowe. Według danych google.scholar, ogólna liczba cytowań wykazanych tam publikacji autorstwa i współautorstwa Habilitantki wynosi 273 (z czego 220 dla lat 2019-2024), zaś h-indeks - 8.

¹ Najważniejszym zbiorem jest kolekcja Towarzystwa Przyjaciół Pamiętnikarstwa zdeponowana w AAN, choć warto nadmienić, że także materiały konkursowe znajdujące się w archiwach instytucji takich, jak IFiS PAN, SGGW, Muzeum Ruchu Ludowego.

Poza cyklem artykułów składających się na osiągnięcie, publikacje Habilitantki dotyczą kilku obszarów badawczych:

- aktywności zawodowej kobiet w powojennej Polsce: Gender and Labour in Post-War Communist Poland: Female Unemployment 1945–1970, „Acta Poloniae Historica” 2014, t. 110, s. 49–85; Rural Women, Gender Ideologies, and Industrialization in State Socialism The Case of a Polish Factory in the 1950s, „Aspasia” t. 9, 2015, s. 65–86; Female Breadwinners in State Socialism: The Value of Women’s Work for Wages in Post-Stalinist Poland, „Contemporary European History” 28(4), 2019, s. 469–83; The periphery revisited: Polish post-war historiography on the working class and the new global labour history, „European Review of History” 25, 2018, nr 1, s. 45–60; Unemployment in State Socialism: An Insight into the Understanding of Work in 1950s Poland, w: Labor in State-Socialist Europe, 1945–1989. Contributions to a History of Work, red. M. Siefert, CEU Press, 2020;
- politycznej działalności kobiet w polskim ruchu komunistycznym i strukturach władzy: Kobiety w elitach centralnych i lokalnych PPR i PZPR w latach 1944–1956, w: Elity komunistyczne w Polsce, red. M. Szumiło, M. Żukowski, Warszawa: IPN, 2015; Frauen in der polnischen kommunistischen Parteien PPR/PZPR – die Paradoxe der Frauenpolitik 1945-1960, „Jahrbuch für Historische Kommunismusforschung” 2015; Between the Rural Household and Political Mobilization – The Circles of Rural Housewives in Poland 1946-1989, w: Countryside and Communism in Eastern Europe. Perceptions, Attitudes, Propaganda, red. S. Radu, C. Budeanca, LIT Verlag, 2016; Droga do władzy?: kobiety w PZPR 1948-1989, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2016, nr 1 (współaut. P. Perkowski); Krótki kurs historii kobiet. Kobiety w języku partii komunistycznej w Polsce 1945-1989, „Polska 1944/45-1989” 2017, t. 15; Women Communists and the Polish Communist Party: from «Fanatic» Revolutionaries to Invisible Bureaucrats (1918-1965), „History of Communism in Europe” 2017, nr 8; A Patriarchal Marriage? The Women’s Movement and the Communist Party in Poland (1945-1989), „Kwartalnik Historyczny” (English-Language Edition) 2018, nr 2; „Old” Women and „Old” Revolution: The Role of Gender and Generation in Postwar Polish Communist Women’s Political Biographies, w: Gender,

Generations, and Communism in Central and Eastern Europe and Beyond, red. A. Artwińska, A. Mrozik, Routledge, 2020;

- artykuły poświęcone historii seksualności, dyskursom eksperckim i reprodukcji w powojennej Polsce: Sexuality and gender in school-based sex education in Czechoslovakia, Hungary and Poland in the 1970s and 1980s, „The History of the Family” 2020, t. 25, nr 4 (współaut. K. Lišková, G. Szegedi); Polish Experts in School-Based Sex Education and the West: Exchanging Ideas through the IPPF (1956–1989), „Contemporary European History” 2023; Premarital Sex in State-Socialist Poland: A Generational Perspective, „East European Politics & Societies” 2023, t. 37, nr 2 (współaut. A. Ignaciuk); Unawareness and Expertise: Acquiring Knowledge about Sexuality in Postwar Poland, „Journal of the History of Sexuality” 2023, t. 32, nr 2 (współaut. A. Ignaciuk).

Nie ulega wątpliwości, że bogaty dorobek świadczy o stale rosnącym międzynarodowego zasięgu publikacji Habilitantki, która włącza się w najważniejsze dziś kierunki badań nad historią gender krajów środkowoeuropejskich XX wieku.

Pozostałe osiągnięcia naukowe

Dr Jarska posiada doświadczenie pracy w międzynarodowych zespołach badawczych. Uczestniczy w realizacji grantów w Polsce, Czechach, Austrii, brała udział w przygotowaniu w ramach COST Action aplikacji i późniejszej realizacji grantu „WORCK. Worlds of Related Coercion in Work”. Rozwija również współpracę naukową z ośrodkami z Hiszpanii, Portugalii (staż w ramach programu Erasmus+), oraz ze środowiskiem historyków hiszpańskojęzycznych, zajmujących się dziejami Europy Środkowo-Wschodniej (sieć REJECO). Habilitantka bierze również regularnie udział w konferencjach naukowych organizowanych przez wiodące w badaniach historii społecznej instytucje. Do nich należą m. in. European Social Science History Conference, czy coroczne konferencje organizowane przez Association for Slavic, East European, and Eurasian Studies, czy Central

European University. Jest również członkinią międzynarodowych organizacji naukowych: Association of Women in Slavic Studies oraz Polish Studies Association (w 2022 roku została wybrana do rady naukowej tego stowarzyszenia).

Osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne i popularyzację nauki

Dr Natalia Jarska jest zaangażowana w działalność organizacyjną i dydaktyczną w Instytucie Historii PAN. Współtworzyła koncepcję i program działania Seminarium Historii Kobiet i Płci im. Łucji Charewiczowej, w ramach którego zorganizowana została konferencja międzynarodowa w 2018 r. Posiada również doświadczenie pracy w redakcjach renomowanych czasopism: „Cuadernos de Historia Contemporánea”, „European History Quarterly” i, last but not least, „Roczników Dziejów Społeczno-Gospodarczych”.

W ramach Szkoły Doktorskiej Anthropos Polskiej Akademii Nauk, brała udział w przygotowaniu jej programu, a w latach 2020-2023 prowadziła (razem z Zacharym Mazurem) autorskie zajęcia na temat publikowania w obiegu międzynarodowym. Była również zaangażowana w program wymiany doktorantów NAWA PROM (2019-2022).

Dodatkowo została zaproszona do wygłoszenia wykładów w letniej szkole historii kobiet w Europie Wschodniej, czy w Instytucie Polskim w Madrycie. Jest również autorką tekstów popularyzatorskich publikowanych w dodatku historycznym Tygodnika Polityka i recenzji w „Nowych Książkach”.

Konkluzja końcowa

Dr Natalia Jarska należy do grona polskich historyków o międzynarodowej rozpoznawalności i rosnącej renomie, którą zapewniły jej publikacje na najwyższym poziomie merytorycznym i metodologicznym i aktywne uczestnictwo w życiu naukowym w Polsce i poza granicami kraju. Publikacje dr Jarskiej cieszą się uznaniem w Polsce i na polu międzynarodowym, o czym świadczy stale rosnąca liczba cytowań w pracach badaczek i badaczy historii gender,

seksualności, rodziny, jak i działalności politycznej ruchu kobiecego w Europie Środkowo-Wschodniej.

Cykl artykułów stanowi znaczący wkład w rozwój badań nad historią społeczną i historią gender. Potraktowany jako swoisty zapis biografii intelektualnej, dowodzi nie tylko biegłości warsztatowej i wiedzy merytorycznej, ale przede wszystkim o dojrzałości i samodzielności intelektualnej, której wyrazem jest m. in. otwartość na dialog interdyscyplinarny czy międzynarodowy i zdolność do wykorzystania inspiracji z tego dialogu wynikających.

Z pełnym przekonaniem rekomenduję dopuszczenie dr Natalii Jarskiej do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Deborah Kalwa